

Solidarnost

www.marks21.info

donacija 10 din. | specijalno izdanje | avgust 2009.

- Isplata zarada, povezivanje staža i uplata doprinosa!
- Ne smanjenju plata! Ne otpuštanjima!
- Državne investicije za očuvanje proizvodnje!
- Posao i penzije za sve!

**Borba za
Ikarbus:
Ne damo
fabriku!**

ZAJEDNO DO POBEDE!

САЧУВАЈМО
ИКАРБУС

str.12

**Šta je
radnička
kontrola?**

str.8

**Ekonomska
kriza:
Da li je najgore
prošlo?**

str.6

Sindikalni pokret u
Srbiji danas:

**Šta nam je
činiti?**

str.4

**Peti oktobar:
Izdana revolucija**

str.11

UVODNIK

Zajedno do pobjede!

PRED VAMA se nalazi specijalni broj *Solidarnosti*. Naš kolektiv je odlučio da ga proizvede kada je postalo jasno da će se radnice i radnici iz više preduzeća širom Srbije okupiti na jednom mestu kako bi se zajedno izborili za svoja prava.

Značaj ovog okupljanja nas nije zaobišao: ovo je prvi put od početka ekonomske krize i recesije da nekoliko različitih grupa radnica i radnika organizuje zajednički protest u glavnom gradu Srbije.

Solidarnost radnih ljudi nije odlikovala radnički pokret u našoj zemlji već neko vreme – iako je jedinstvo radničke klase neosporivo odigralo slavnu ulogu u obaranju Slobodana Miloševića ne tako davnog 5. oktobra 2000. godine.

Nedostatak borbenog, demokratskog i jedinstvenog sindikalnog pokreta glavni je uzrok ovakvog stanja.

„Neuspela privatizacija“

Nije kao da niko nije pružao otpor kada su Vlada Srbije i Agencija za privatizaciju, u tesnoj vezi sa tajkunskim kapitalom, otpočele sprovođenje privatizacija koje su mahom vodile uništavanju firmi.

Novi vlasnici su često tražili načine da otpuste radnu snagu, prodaju mehanizaciju i dovedu preduzeće do stečaja. Njima je bilo važnije da se dokopaju zemljišta, kako bi izgradili novi šoping centar, stambeni kvart, hotel ili kazino. Retko su ulagali u novu proizvodnju.

Ipak, takva privatizacija je bila suočena sa žestokom borbom zaposlenih. Oni svakako najbolje znaju da cene ono što su godinama gradili.

Okupacije radnih mesta, blokade autoputeva i pruga, čak i štrajkovi glađu, postali su česte pojave u prethodnih devet godina. Rasim Ljajić, ministar rada i socijalne politike, početkom avgusta ove godine priznao je da se u ovom trenutku u Srbiji odvija ili najavljuje preko trideset štrajkova.

Sindikalna birokratija kao kočnica u radničkom pokretu

Jedinstvo radničkog pokreta bi još odavno primoralo Vladu Srbije da interveniše u korist radnica i radnika u svim ovim sporovima – da je jedinstva bilo. Međutim, izolovanjem radničkih borbi i raznim dogovorima

sa uzastopnim vladajućim koalicijama, sindikalne birokrate najvećih sindikalnih federacija već niz godina uspešno sprečavaju generalizaciju otpora odozdo.

Ovakvo stanje dovelo je i do toga da je predsednik granskog sindikata Nezavisnost, Branislav Čanak, osudio štrajkove koji su se vodili u junu ove godine:

„Ovi štrajkovi su samoinicijativni i problemi u tim fabrikama datiraju i po petnaest godina. Oni su trebali odmah da traže pomoć od nas kako bismo videli na koji način možemo da im pomognemo. Ovakvo mi se sve čini da čekaju da se vrati Sloba i da im on pomogne.“

Tako veli „veliki vođa“, koji je na položaju predsednika sindikata već osamnaest godina!

Nisu se ni drugi veliki sindikati proslavili u odbrani radničkih prava. Đinđićeva vlada postavila je tadašnjeg predsednika ASNS-a, Dragana Milovanovića, za ministra rada, kako bi predupredila otpor donošenju novog zakona o radu i tako obezbedila fleksibilnost tržišta rada.

Ove godine, u jeku najveće globalne ekonomske krize od tridesetih godina prošlog veka do danas, sindikati su odustali od organizovanja prvomajskih demonstracija. Savez samostalnih sindikata je umesto toga odlučio da protestuje 29. aprila, dok je već pomenuti Čanak odbio da uopšte mobilizuje svoje članstvo.

Ovaj primer je možda i isuviše slikovito prikazao intenzitet rivaliteta među sindikalnim vođama, kao i njihovu odanost srpskim vlastima i poslodavcima. Mora da je izuzetno teško naći razlog za protest u zemlji u kojoj je gotovo šestina stanovništva nezaposlena i u kojoj prosečna plata ne može da popuni ni prosečnu potrošačku korpu!

Otpor krizi

Sve ovo, ipak, nikako ne znači da je otpor nemoguć, pa čak ni u jeku krize. Masovan generalni štrajk je krajem januara potresao Francusku. Sindikati su tada izveli 2.5 miliona radnica i radnika na ulicu, protestujući zbog načina na koji se njihova vlada nosi sa ekonomskom krizom.

U Italiji je prošlog decembra takođe organizovan generalni štrajk. U Grčkoj je krajem 2008. godine došlo do, ni manje ni više, narodnog ustanka.

Radništvu u našoj zemlji se, međutim, prodaju laži o tome kako u krizi nije moguće naći sredstva za spašavanje radnih mesta, održavanje plata, podsticanje proizvodnje, kao ni finansiranje školstva, zdravstva i ostalih javnih servisa.

Nasuprot tome, Vlada Srbije već mesecima sprema stanovništvo na prihvatanje povećanja PDV-a, rezanje budžeta putem otpuštanja i zamrzavanja plata u javnom sektoru, i na sveopšte stezanje kaiša – samo kako bi mogla da se zaduži kod MMF-a za tri milijarde evra i kod Rusije za milijardu.

Takav program ne može nam doneti ništa dobro. Srpska privreda se, usled uništavanja industrije privatizacijom, održava zaduživanjem u inostranstvu i nastavak te politike dovodi je u kreditno ropstvo.

Trenutno je 68,000 preduzeća u blokadi, procenjuje se da će tokom ove godine 143,000 ljudi ostati bez posla, kao i da će manjak u budžetu biti veći od 130 milijardi dinara.

Nasuprot krpljenju rupa u privredi prebacivanjem javnog novca u džepove tajkuna i stranog finansijskog kapitala, sindikati bi trebalo da pritisnu vladu da zapleni sav kapital za koji su tajkuni opljačkali Srbiju i da ga iskoristi za oživljavanje proizvodnje pod javnom i demokratskom kontrolom. Sindikati, doduše, gotovo sigurno nisu spremni na takav korak.

Da bi spasili svoja radna mesta, očuvali plate i zadržali socijalna davanja, radnice i radnici će morati da budu spremni da se organizuju nezavisno od svojih sindikalnih centrala i da se povezuju putem međuštrajkačkih odbora.

Jedino tako mogu da pritisnu sindikalni pokret i osiguraju njegovu borbenost, demokratizaciju i jedinstvo: rečju, njegov preporod. Takođe, jedino tako mogu da preuzmu inicijativu i širim društvenim slojevima pruže pravac i inspiraciju za borbu za izlazak iz krize.

List *Solidarnost* pozdravlja današnji protest kao korak u tom pravcu i pruža svoj skroman doprinos učešćem u organizovanju solidarnog protesta beogradske omladine sa glavnim nosiocima progresivnih težnji celokupnog društva: radničkom klasom naše zemlje!

Vladimir Unkovski-Korica

PIŠITE ZA SOLIDARNOST

Solidarnost je list koji podržava i pokušava da doprinese razvoju radničke i studentske borbe, kao i borbi ostalih potlačenih društvenih grupa, i njihove međusobne solidarnosti. Smatramo da do boljeg društva možemo doći jedino zajedničkom i solidarnom borbom svih nas. Zbog toga nam je veoma važno da o tim borbama izveštavamo drugačije od ostalih medija – mi ne pristajemo na, često lažnu, novinarsku neutralnost. Naprotiv, mi hoćemo da prenesemo upravo glas onih koji se bore za svoja prava i time pružimo makar skroman doprinos da taj glas odjekne što snažnije. Ukoliko učestvujete ili želite da podržite neku borbu, pošaljite nam svoj izveštaj i mi ćemo ga objaviti. Takođe, sve vaše kritike, ideje, komentare ili pohvale doprineće tome da Solidarnost iz broja u broj bude sve bolja.

E-mail: redakcija@marks21.info

Telefon: 064/079-36-21

Protesti u Srbiji: Radikalizacija u Nišu i Rači

piše **MARIJA OLGA ŽIŠIĆ MOGBOLU**

„NITEKS“, FABRIKU tekstila iz Niša, zadesila je slična sudbina kao i gotovo sva industrijska postrojenja u Srbiji. Izvršenom privatizacijom 2006. godine većinski deo ove fabrike pripao je firmi „Irva investicije“ iz Beograda.

Štrajk radnika Niteksa počeo je 5. novembra prošle godine zbog neisplaćenih zarada, mizernih plata i veoma loših uslova rada. Još jedan od zahteva štrajkača bio je pokretanje proizvodnje punim kapacitetima. Nakon kratkog prekoda u januaru ove godine, štrajk je obnovljen zbog toga što vlasnici fabrike nisu poštovali potpisani sporazum o isplati zaostalih plata koji je predhodno postignut.

Kako je nezadovoljstvo u ovom kolektivu raslo, štrajk radnica i radnika „Niteksa“ se radikalizovao. Krajem jula, više stotina radnika „Građevinara“ i „Niteksa“ iz Niša blokiralo je nekoliko državnih i gradskih institucija u centru grada, kako bi

opomenuli sve nadležne da konačno moraju da ih čuju i adekvatno odreaguju na zahteve.

Radnici su blokirali sedišta niških filijala Fonda penzijskog i invalidskog osiguranja i Fonda za zdravstveno osiguranje, kao i centralni objekat Pošte Srbije i Gradsku kuću, u kojoj je kabinet gradonačelnika. Oko 700 radnika „Niteksa“, kao i 620 radnika „Građevinara“ i dalje pružaju otpor. Osim zajedničkih ciljeva, njih je udružila i činjenica da su do nedavno njihove fabrike imale istog vlasnika. „Građevinar“ je takođe bio kupljen od strane kompanije „Irva investicije“ Đorđija Nicovića, ali je ta privatizacija poništena prošlog meseca, nakon štrajka od aprila ove godine.

Radnice i radnici „Niteksa“ su najavili svoje učešće u protestu 11. avgusta u Beogradu. U tome ih u ovom trenutku može sprečiti jedino nužnost čuvanja kapija svoje fabrike.

FABRIKA ELEKTRO opreme, „Zastava Elektro“ iz Rače, privatizovana je u februaru 2006. godine, kada ju je otkupio tročlani konzorcijum privatnih lica, među kojima se nalazio i Ranko Dejanović, suprug predsednice parlamenta, Slavice Đukić Dejanović. „Zastava Elektro“ je dobila finansijsku podršku državne Agencije za strana ulaganja i promociju izvoza.

I pored toga, novi vlasnici su svojim lošim poslovanjem uspeali da unište proizvodnju i prezaduže fabriku kod banaka, zbog čega je „Zastava Elektro“ krajem prošle godine blokirao račun.

Nakon blokade računa, multinacionalna korporacija „Delfi“, sa kojom je fabrika ranije sklopila ugovor, raskinula je ovu saradnju i svoje mašine vratila u Poljsku.

Druge mašine koje je trebalo da predstavljaju investiciono ulaganje kupljene su po ceni koja je daleko prevazilazila njihovu tržišnu vrednost, da bi se ispostavilo da ne mogu ni biti stavljene u funkciju.

„Zastava Elektro“ ne radi od februara, radnicama i radnicima već mesecima nije isplaćena plata,

nije im povezan radni staž, niti su isplaćena sredstva koja je „Delfi“ uplatio na osnovu rada nekih od zaposlenih u inostranstvu.

Štrajk u „Zastavi Elektro“ traje već pet meseci. Tokom tranjanja štrajka i produblivanja krize, već ustanovljenim zahtevima za isplata zarada i povezivanjem staža pridružio se i zahtev za poništavanjem privatizacije. Ova fabrika je od neprocenljivog značaja za Raču koja bi mogla da u potpunosti nestane kao naselje, ukoliko se proizvodnja ne obnovi.

Radnici „Zastave Elektro“ su zajedno sa radnicima Građevinsko-industrijskog kombinata „1. maj“ krajem juna blokirali prugu Beograd-Niš. Nakon obećanja vlasti da će im ponuditi rešenje problema prekinuli su blokadu. Zahtevi radnica i radnika još uvek nisu ispunjeni i jasno je da su vlasti samo pokušale da uguše otpor.

Udružena borba za prava radnica i radnika se nastavlja. Jedanaestog avgusta će se u Beogradu, ispred zgrade Agencije za privatizaciju, održati protest radnica i radnika „Zastave Elektro“ na kom su svoju podršku najavili i „Niteks“ iz Niša, kao i „Ikarbus“ iz Beograda.

ZA ŠTA SE MARKS21 ZALAŽE

NEZAVISNA BORBA RADNIČKE KLASI

Radnici i radnice proizvode svo bogatstvo u kapitalizmu. Novo društvo može biti izgrađeno jedino kolektivnim preuzimanjem kontrole nad tim bogatstvom od strane radničke klase i daljim planiranjem njegove proizvodnje i raspodele.

REVOLUCIJA, NE REFORMA

Postojeći sistem ne može biti popravljen ili reformisan, kako to tvrdi „socijalno odgovorna“ vlast. Kapitalizam se mora iščupati iz korena.

PARLAMENTARNI PUT NIJE REŠENJE

Strukture postojećeg parlamenta, vojske, policije i sudstva ne mogu biti preuzete i korišćene od strane radničke klase. One su izrasle u kapitalizmu i napravljene su da štite vladajuću klasu od radnika i radnica. Država je oruđe u rukama vladajuće klase i služi ugnjetavanju radnika i radnica. Međutim, država ne može biti ukinuta prostim dekretom – ona će odumreti zajedno sa iščezavanjem klasnih razlika. Zbog toga je radničkoj klasi u prelaznom periodu potrebna potpuno drugačija vr-

sta države – radnička država, bazirana na radničkim savetima i radničkoj miliciji.

Parlamentarna vladavina se u najboljem slučaju može koristiti u svrhu propagande protiv trenutnog sistema. Jedino masovna akcija samih radnica i radnika može uništiti kapitalizam.

INTERNACIONALIZAM

Borba za socijalizam je deo globalne brobe. Mi se zalažemo za solidarnost sa radnicima i radnicama u drugim zemljama.

Protivimo se svemu što okreće radnice i radnike iz jedne, protiv radnica i radnika iz druge zemlje. Protivimo se rasizmu i imperijalizmu. Podržavamo pravo svih potlačenih grupa da organizuju sopstveni otpor.

Podržavamo sve istinske narodno-oslobodilačke pokrete.

Iskustvo Rusije pokazuje da socijalistička revolucija ne može preživeti u jednoj zemlji.

U Rusiji je rezultat toga bio državni kapitalizam, a ne socijalizam. Staljinističke partije su kasnije u Istočnoj Evropi, Jugos-

laviji i Kini uspostavile slične režime.

Mi podržavamo borbu protiv privatnog i državnog kapitalizma koju vode, ili su vodili, radnici i radnice u tim zemljama. Zalažemo se za stvarnu društvenu, ekonomsku i političku jednakost žena. Tražimo prestanak svih oblika diskriminacije prema lezbejkama, gej, biseksualnim i transrodnim osobama.

REVOLUCIONARNA PARTIJA

Da bi se socijalizam ostvario, najmilitantniji radnici i radnice moraju biti okupljeni u revolucionarnoj socijalističkoj organizaciji. Učestvovanjem u socijalnim pokretima moramo kroz praksu pokazati da se reformističke ideje kose sa interesima radničke klase i njenih budućih članica i članova iz redova studentske i srednjoškolske populacije.

Ako želiš da nam se pridružiš, možeš nas kontaktirati na sledeći način:

PUTEM IMEJLA: redakcija@marks21.info
PUTEM TELEFONA: 064/079-36-21
PUTEM VEB SAJTA: www.marks21.info

ANALIZA

Sindikalni pokret u Srbiji danas: Šta nam je činiti?

Članak koji je pred vama bio je prvobitno objavljen u dva dela, u prvom i drugom broju Solidarnosti (maj, jul 2008). Iako je na neka od tada iznetih predviđanja daljeg toka sindikalne borbe uticala promena situacije nastala sa svetskom ekonomskom krizom koja je u drugoj polovini godine zahvatila i Srbiju, analiza koju smo ponudili i metodi nezavisnog organizovanja i prevazilaženja postojećih devijacija u sindikatima, poput uspostavljanja štrajkačkih zborova, danas u najmanju ruku imaju nepromenjen značaj.

piše REDAKCIJA

DA BISMO govorili o sindikatima danas moramo se podsetiti i obećanja i ograničenja petooktobarske revolucije. Ako želimo da rešimo današnje probleme sindikata, moramo dovršiti ono što je započeto srpskog Oktobra.

Uloga državnih sindikata u staljinističkom sistemu bila je da spreči pojavljivanje nezavisnih radničkih organizacija i pružanje otpora jednopartijskoj državi. Kada je prvi izlazak na tržište propao 1980-ih, postalo je neophodno vratiti revoltirane radnike „na svoje radne zadatke“; nacionalizam i rat služili su da politički vežu radnike za Miloševićev režim. Državni sindikati su nastavili sa izdajom radničkog organizovanja, dok su autonomni sindikati poput Nezavisnosti trpeli represiju. Društveni mir kupovan je jeftinim „brašnom, šećerom i uljem“ za izgledne radnike.

Tadašnja opozicija takođe je bila neprijateljski nastrojena prema nezavisnim radničkim organizacijama; novi tržišni poredak trebalo je da bude baziran na suverenom potrošaču-individui, a ne na principima kolektivne proizvodnje. Zbog toga organizovani radnici i nisu dobili zvaničan poziv za protestne šetnje 1996./97. Milošević je tako dat luksuz da ignoriše masovne demonstracije.

Tek onda kada je radnička klasa, predvođena rudarima iz Kolubare koji su se protivili sindikalnoj birokratiji, dovela Srbiju do sloma, Miloševićev režim se srušio, omogućavajući coup de grace petog oktobra. Iako su na kraju stale uz radnike, partije iz DOS-a, koje su i dalje u vladi, počele su da se plaše radničke moći više nego starog režima. Revolucija je zaustavljena a ljudima iz vrha JUL-a i funkcionerima SPS-a bilo je dozvoljeno da neprimetno zamene sedišta i pridruže se „demokratskim partijama“.

Održavajući očigledni kontinuitet sa starim režimom, marginalizacija radničke klase nalazi se u srcu novog ekonomskog i političkog poretka. U zemlji siromašnoj kapitalom, u kojoj je i zalihama prošao rok trajanja, radnička klasa je ta koja mora da plati cenu tranzicije. Nezakonite privatizacije, masovna nezaposlenost, niske plate i penzije, intenzifikacija posla i fleksibilnost tržišta rada karakteristične su

osobine trenutne primitivne akumulacije kapitala.

Da bi osigurale mir u radničkoj klasi, sve postoktobarske vlade odlučile su se na politiku kooptiranja radničkih sindikata u proces kapitalističkog restruktuisanja. Đinđićeva vlada postavila je tadašnjeg predsednika ASNS-a, Dragana Milovanovića, za ministra rada i tako obezbedila alibi za donošenje novog zakona o radu koji promovise fleksibilnost tržišta rada i protivi se štrajkovima u periodu „reformi“.

Košuničin DSS i G17 napravili su pred izbore 2003. godine socijalni pakt sa sindikatom Nezavisnost, baziran na „socijalnom dijalogu“ koji nikada nije sproveden u delo. Nezavisnost je tako podržala vladu koja se kasnije javno ponosila svojom anti-radničkom politikom.

S druge strane, katastrofalni socijalni i ekonomski udar tranzicije označio je period od 5. oktobra pa nadalje kao vreme stalnih štrajkova, zauzimanja fabrika, uličnih protesta, demonstracija i blokada saobraćaja, od kojih su mnogi potekli nezavisno od zvaničnih sindikalnih struktura. Ovo su uglavnom bili politički konflikti oko prirode, zakonitosti i posledica ekonomske reforme.

Upravo zbog vodeće uloge koju država ima u procesu tranzicije, sindikalni aktivisti su shvatili da je borba ograničena na trenutne ili dnevne interese besmislena i da mora da se fokusira na pitanja političke, socijalne i ekonomske organizacije društva. Dosadašnja reakcija rukovodstva radničkih sindikata na ovaj problem svodi se na gušenje svakog od ovih pokušaja generalizacije problema radništva, što zauzvrat državi i gazdama daje sav prostor da sa „neposlušnim“ radnicima i radnicima lako izađu na kraj.

Politika socijalnog dijaloga pokazala se kao opasna iluzija koja je do sada služila jedino interesima pro-kapitalističkih partija, koje ne kriju svoje nezadovoljstvo idejom dijaloga sa sindikatima.

Nasuprot ovome, pojavljivanje partije Ravnopravnost je indikacija da su makar neki aktivisti počeli da uviđaju da ekonomska i politička pitanja ne mogu ostati veštački razdvojena. Problem, isti onaj koji imaju i sindikalna rukovodstva, je da podrška tržištu

bilo kakvu efikasnu političku alternativu čini teško ostvarivom.

II

Bankrot koji se desio usled reformi nakon 2000. godine, doveo je do kolapsa legitimiteta svih naših političkih institucija, uključujući tu i sindikate. Istraživanje agencije Faktor Plus iz 2006. pokazuje da dve trećine stanovništva imaju malo ili nimalo poverenja u sindikate. Članstvo u sindikatima alarmantno opada.

Ovo nije samo posledica nezaposlenosti. Birokratske sindikalne vođe su takođe odgovorne za ovu krizu poverenja. Evo glavnih razloga zašto.

Prvo, svi sindikati su zadržali nedemokratsku strukturu gde centrala sindikata dominira granskim sindikatima umesto da situacija bude suprotna. Sindikalni kongresi ne raspravljaju otvoreno o strategijama i taktici, već kao i u titoističkoj prošlosti, jednoglasno potvrđuju mudrost Velikog Vođe. 2006. godine, na kongresu sindikata Nezavisnost, Branislav Čanak je izabran jednoglasno za predsednika, a sada je već sedamnaesta godina kako je na tom položaju!

Drugo, birokratsko vodstvo sindikata postaje sve korumpiranije. Pod Miloševićem i posle njegovog pada stekli su brojne zvanične i nezvanične privilegije, poput prodaje brašna, šećera i ulja ili novca nevladinih organizacija. Isto se dešava i na lokalnom nivou. Skoro polovinu članstva kontrolišu lokalni ogranci, gde sindikalni poverenik igra ulogu društvenog dobrotvorca, žrtvujući nagomilavanje štrajkačkih fondova za godišnja besplatna putovanja članova u Vrnjačku Banju.

Treće, da bi zadržale kontrolu, sindikalne vođe vode politiku „zavadi pa vladaj“. Zvaničnici i sindikalni poverenici koji ne uspevaju da utemelje svoju vlast ili saraduju sa kolegama iz drugih sindikata, bivaju izbačeni ili prodati upravi.

Rezultat je slab – duboko podeljen sindikat bez ikakve zajedničke strategije ili jedinstva u delanju. Šta učiniti? Jasno, mora se razumeti uloga sindikata u kapitalističkom društvu.

Kako sindikati rastu, postavljaju birokrate čiji je zadatak da predstavljaju radnike u pregovorima sa poslodavcima.

Ove birokrate nisu ni radnici ni poslodavci, već posebna grupa koja se zapravo

nalazi negde između ova dva. Karakteriše ih to što uspevaju da od poslodavaca iznude za radnike najčešće bezvredne kompromise. Kao posledicu imamo njihove snove o reformama, dok se u stvarnosti plaše da mobilišu članstvo koje jedino može da se izbori za te reforme. Umesto toga lakše im je da konflikte sređuju preko pregovaračkog stola.

Naravno, sindikalne birokrate nemožemo da ignorišemo. Većina radnika želi da se bori za svoja prava i to čine upravo kroz članstvo u postojećim sindikatima, iako najčešće stvaraju strukture van sindikata (štrajkački odbor) kako bi ostvarili svoje ciljeve u toku borbe. Zbog toga mi, kao revolucionarni socijalisti, kažemo da ćemo podržavati birokrate dokle god oni zaista zastupaju radnike, ali i da ćemo im se suprotstaviti čim te iste radnike prodaju, nastavljajući borbu putem neformalnih struktura kao što su štrajkački zborovi ili odbori.

Da bi revolucionarni socijalisti ovo mogli da sprovedu u delo, za početak nam je potrebna prava sindikalna demokratija, koja radnicima koji se bore za svoja prava pruža moć kontrole nad sindikalnim vođama. Bez toga nijedan sindikat ne može da se nada oslobođenju od lošeg uticaja poslodavca, države ili političkih partija. A prava demokratija je jedino moguća kada radnici sami razviju svoju jaku organizaciju članstva u okviru postojećih sindikata koja može odozdo da pritisne vodstvo i natera ga da preuzme odgovornost za korupciju i izdaju radničkih interesa.

Ali ako zaista mislimo da se zalažemo za tako jak pokret u članstvu, moramo pokazati ostalim radnicima da smo mi sindikalci imuni na korupciju, da najdoslednije zagovaramo demokratiju odozdo i da smo aktivisti sa najviše entuzijazma kada se borimo sa poslodavcima ili državom.

U isto vreme, moramo imati jasniju i širu perspektivu događaja od ostalih aktivista u sindikatu. Iskustvo iz nekoliko zemalja Istočne Evrope ukazuje na nekoliko pravaca kojima bismo mogli očekivati da će pokret u Srbiji da se kreće.

Prvo, trebalo bi očekivati da lokalnu borbu nastave da vode militantni radnici, pogotovo u uspešnijim preduzećima. Tako je zbog toga što su bolje plaćeni radnici u firmama sa razvijenijom proizvodnjom samouvereniji i sigurniji kada zahtevaju svoj

deo profita. Borba koja je trajala mesecima u ruskoj fabrici Ford blizu St.

Petersburga u decembru 2007. je posebno inspirativan primer.

Drugo, ovo često vodi pritisku odozdo za bolje plate i uslove rada u okviru radničke klase kao celine. To može smanjiti rivalstva među sindikalnim federacijama, a mi bismo morali biti na čelu rasprava za zajedničke štrajkačke aktivnosti.

Takav rasplet smo videli u Hrvatskoj u aprilu 2008. kada je 5 najvećih sindikalnih federacija izašlo zajedno na ulicu da bi tražili veće plate, u skladu sa porastom cena hrane.

Treće, ne bi trebalo da iznenadi ukoliko vidimo protestne pokrete, ili građanske borbe kako se stapaju sa sindikalnim borbama, zbog pitanja poput zagađenja okoline, propale infrastrukture i javnih usluga, nezaposlenosti ili fašističkih napada na nacionalne manjine. U Češkoj republici, sindikalci su sa mirovnim aktivistima i studentima protestovali protiv planova Sjedinjenih Američkih Država da u njihovoj zemlji naprave anti-raketni štit protiv nuklearnog napada.

Konkretan zadatak socijalista danas mora biti izgradnja mreže aktivista koji će se nalaziti u srcu sindikalnih borbi. Mnogi od ovih aktivista neće sebe smatrati socijalistima, ali će biti spremni da povedu borbu koju smatraju neizbežnom ako žele da njihove porodice vode bolje i srećnije živote.

Boreći se rame uz rame sa njima, moći ćemo da postavimo i šira pitanja o našem društvu. Ekonomska pitanja su neodvojiva od političkih. Moramo da pričamo o klasi, kapitalizmu i potrebi za suštinski socijalističkim društvom.

Trebalo bi i da inspirišemo radnike. Ne treba zaboraviti lekciju naučenu 5. oktobra, kada je radnička klasa pokazala svoju jedinstvenu moć da promeni društvo kroz revolucionarnu akciju. Upravo je hrabri generalni štrajk rudara Kolubare bio taj koji je inspirisao radnike širom Srbije da im se pridruže i da konačno bace Miloševića na kolena.

No, ako se u ovakvim situacijama ne zalažemo za proširivanje demokratije na takav način da ona obuhvati radničke sindikate, preduzeća i sva radna mesta, pa i celokupnu proizvodnju i raspodelu društvenog dohotka, onda nikada nećemo prevazići domete sistema u kom je profitu dat priortitet nad ljudskim potrebama.

Solidarnost je jedini revolucionarni marksistički list u Srbiji!

Nabavi svoj primerak svakog meseca, po ceni od samo 30 dinara. Pošalji nam imejl na adresu: redakcija@marks21.info ili nas pozovi na broj 064/079-36-21

Solidarnost takođe možeš kupiti i u knjižari Beopolis, u Domu omladine Beograda (Makedonska 22) i knjižari Nublu, Žarka Zrenjanina 12, Novi Sad.

Šta je radnička kontrola?

Globalna kriza kapitalizma nastavlja da se odmotava. Nakon serije paničnih nacionalizacija finansijskih i proizvodnih divova od strane vlada SAD-a, Britanije, i nekolicine drugih vodećih kapitalističkih zemalja, analiziramo ograničenja nacionalizacije i razloge zbog kojih se revolucionarni socijalisti zalažu za drugačiju viziju – viziju radničke vlasti.

piše IAN BIRČAL

DA LI možeš bolje da radiš svoj posao nego što bi ga radio tvoj šef? Postavi sebi ovo pitanje. Pitaj svoje prijatelje i kolege. Devet od deset ljudi će odgovoriti jasnim i glasnim „DA!“

Ovo pitanje vodi u srž onoga što mi smatramo socijalizmom. Društvo nas deli u dve klase. Sa jedne strane su oni koji stvaraju dobra i pružaju usluge koje su nam svima potrebne. Sa druge su oni koji odlučuju šta će se proizvoditi i koje će se usluge pružati, a sve u cilju sticanja što većih profita.

Zastupnici socijalizma, kao uostalom i njegovi protivnici, isuviše često socijalizam poistovećuju sa modelom državnog vlasništva. Međutim, kao što u poslednje vreme vidimo na primeru SAD-a, čak i Džordž Buš i Barak Obama mogu potražiti utočište u nekom obliku nacionalizacije, konkretno preuzimanjem dve kolosalne hipotekarne korporacije – Fani mej i Fredi mek – ili izdvajanjem i do 50 milijardi dolara sa spašavanje „Dženeral motorsa“.

Dejli telegraf smatra da je ovo „socijalistički odgovor na propast tržišta“. Međutim, izvan bizarnog sveta snova ove poznate novinske kuće, niko nije umišljao da je Buš socijalista.

Socijalisti podržavaju nacionalizaciju ukoliko se ona koristi kako bi ljudima osigurala posao. Mi se protivimo privatizaciji javnog sektora zato što to automatski znači smanjenje odgovornosti prema javnosti.

Međutim, nacionalizacija nije čarobni lek. U Britaniji su rudari 1947. godine pozdravili nacionalizaciju rudnika. Ni godinu dana kasnije, rudari u Jorkširu ušli su u štrajk protiv svojih novih gazda – ali i svojih sindikalnih zvaničnika.

Upravo zbog toga je radnička vlast oduvek bila ključni faktor istinske socijalističke tradicije. Rečima britanskog socijaliste GDH Kola, „socijalizam se ne može stabilno izgraditi ni na koji drugi način, osim na temelju poverenja u sposobnost običnih ljudi da sami rukovode sopstvenim poslovima.“

Sindikalizam

Sindikalne ideje su pre Prvog svetskog rata bile široko rasprostranjene u radničkom pokretu na Zapadu. Sindikalci su bili protiv državnog vlasništva – verovali su da bi sindikati, kao radničke organizacije, trebalo da budu ti koji će preuzeti industriju i njom upravljati.

Slogan francuskih sindikata glasio je: „Radna mesta zameniće vladu“.

U Britaniji je sindikalizam imao velikog uticaja na inženjere, rudare i železničke radnike.

materijala, kao i nad finansijskim poslovima preduzeća, uvodi u svim industrijskim, komercijalnim, bankarskim, poljoprivrednim, kooperativnim i ostalim preduzećima“.

Radnici britanskog „Vestasa“ na okupaciji fabrike tokom jula i avgusta 2009.

Zbog toga su, kada je Laburistička partija usvojila Četvrtu klauzulu svog ustava iz 1918, pozvali ne samo na „društveno vlasništvo nad sredstvima za proizvodnju, distribuciju i razmenu“, već i na „najizvodljiviji sistem narodne administracije i kontrole nad svim industrijama i uslugama“.

Laburisti se na ovo nikada nisu ni osvrnuli. 1945. godine, laburistička vlada je sprovela nekoliko nacionalizacija, a laburistički ministar Staford Krips prezrivo je izjavio: „Mislim da bi bilo gotovo nemoguće imati radnički kontrolisanu industriju u Britaniji, čak i kad bi to bilo najpoželjnije.“

I pored toga, Toni Bler je za svaki slučaj ukinuo Četvrtu klauzulu u korist nekakvog besmislenog trućanja o „duhu solidarnosti, tolerancije i poštovanja“.

U Rusiji su, nakon revolucije 1917, ljudi reagovali u mnogo većoj meri.

U jednom od prvih dekreta koje su boljševici objavili nakon preuzimanja vlasti pisalo je da se „radnička vlast nad proizvodnjom, kupovinom, prodajom i skladištenjem proizvedenih i sirovih

Pravi pokret je došao odozdo. Zabeleženo je mnogo slučajeva da su vlasnici fabrika isterivani, ili su sami napuštali fabrike i bežali. Radnicama i radnicima nije ostalo ništa drugo nego da sami preuzmu fabrike i njima samostalno upravljaju. Džon Rid, američki socijalista koji se obreo u Rusiji u ranim danima revolucije zapisao je sledeće:

„U jednoj od fabrika na sastanku radničkog komiteta, jedan radnik je ustao i rekao: ‘Drugovi, zbog čega brinemo? Pitanje tehničkih eksperata nije teško. Setite se, gazda nije bio tehnički ekspert, gazda nije poznavao inženjeriju ili hemiju, niti knjigovodstvo. Njegov posao sastojao se iz posedovanja. Kada mu je bila potrebna tehnička pomoć, unajmljivao je nekoga da to uradi umesto njega. E pa sada smo mi taj gazda. Jednostavno ćemo unajmiti inženjere, knjigovođe i ostale da rade za nas.’“

Preživeti

U teškim uslovima ekonomskog sloma i invazije armija drugih država, ovi embrionski oblici radničke vlasti nisu mogli

dugo da prežive.

Ponekad je radnička vlast značila i da će izvesna grupa radnika staviti sopstvene interese ispred interesa cele radničke klase. Da bi se ovome suprotstavili, boljševici su morali da donesu teške odluke. I pored toga, ovi rani pokušaji radničke vlasti i danas nam ostaju kao inspiracija.

U proteklih 90 godina, radnička vlast se stalno iznova javljala. U Španiji 1936, Francuskoj 1968, Čileu 1973, Poljskoj 1980. i najskorije u Argentini, kada su radnici i radnici preuzeli kontrolu nad svojim radnim mestima i pokazali da su stari vlasnici i menadžeri bili zaista prilično bespotrebni.

Tokom mađarske pobune 1956. godine, radnici su uspostavili savete kako bi upravljali proizvodnjom. Ovi saveti su birali direktore i imali kontrolu nad nivoom osnovne plate, zapošljavanjem i otpuštanjem.

Neki od bivših upravnika vratili su se poslu u fabričkim pogonima. Radnički savet radio stanice je u program dovodio glumce, producente, reportere, tehničare, automehaničare i čistače, tretirajući ih ravnopravno.

Zbacivanje diktature u Portugalu 1974. godine dovelo je do preuzimanja radnih mesta od strane zaposlenih. Toni Klif, osnivač Internacionalne socijalističke tendencije, daje primere nekih od borbi koje su se tada dogodile:

„[Šefovi] u Šarmini, maloj konfekcijskoj fabrici izvan Lisabona, pokušali su da isplate plate čekovima bez pokrića. Austrijski upravnik je pobjegao iz zemlje, a radnice, koje su činile većinu zaposlenih, su uspostavile kooperativu kako bi mogle da prodaju proizvode svog rada.

U Eurofilu, koji proizvodi plastiku, fiber, konopac, vreće, itd. i u kom su 40 odsto radne snage činili privremeno zaposleni radnici, uprava je pokušala da dovede kompaniju do bankrota. Radnici su okupirali fabriku i nastavili sa proizvodnjom. Držali su gazde na distanci i zahtevali nacionalizaciju bez kompenzacije gazdama i pod radničkom vlašću.“

Kada je Šahova diktatura u Iranu srušena 1979, radnici su uspostavili „šore“ – savete – kako bi upravljali fabrikama.

Spisateljica Marjam Poja opisuje kako je ovo funkcionisalo:

„Šore su počele da praktikuju vlast na svim nivoima života u fabrici, u kupovini, prodaji, određivanju cena i narudžbina sirovih materijala. Organizovani su razni komiteti kako bi se izvršili različiti zadaci. Esnafski komiteti, da bi obezbedili sindikalne zahteve koji su se ticali plata, osiguranja, zdravstvene zaštite i sigurnosti na radnom mestu.

Finansijski komiteti, da bi kontrolisali prihode i rashode zasebnih fabrika i da bi nadgledali rukovođenje finansijskog poslovanja. Komunikacijski komiteti da bi se održao kontakt sa šorama u drugim fabrikama.

Ženski komiteti, koje su činile isključivo žene, da bi se istakli posebni zahtevi radnica, posebno u hemijskoj i tekstilnoj industriji gde su žene činile većinu radne snage.“

U Britaniji su ponovo počeli da kolaju glasovi o „Zimi nezadovoljstva“, poput one iz prvih meseci 1979. godine. Ono što zaita plaši britansku vlast i njene prilepke kada se ovo spomene, jeste način na koji su tada radnici i radnice počeli da preuzimaju kontrolu nad industrijom.

Štrajk vozača kamiona iz januara 1979. doveo je do zatvaranja benzinskih pumpi, zapretivši uskraćivanjem ključnih dostava.

Sindikata T&G složio se da ipak dopusti dostave u „hitnim slučajevima“. Međutim, samo definisanje „hitnog slučaja“ ostavljeno je lokalnim sindikalnim zvaničnicima i sindikalni poverenici su u tu svrhu organizovali posebne „upravne komitete“.

Tokom istog meseca dogodili su se i štrajkovi unutar Nacionalnog zdravstvenog servisa (NHS). Definisanje hitnih slučajeva ponovo je došlo na dnevni red.

Krajem januara, ministar zdravstva je izjavio da se gotovo polovina bolnica u okviru NHS-a bavi isključivo hitnim slučajevima, da praktično nijedna ambulanta ne radi normalno i da, najgore od svega, pomoćni zdravstveni radnici odlučuju koji slučajevi zaslužuju medicinski tretman.

Hijerarhija

Ovo je za vladu bilo neuporedivo gore od

običnog štrajka za veće plate. Ovo je bio izazov celoj hijerarhiji medicinske profesije. Zdravstveni radnici, koji su rutinski spasavali ljudske živote, sada su bezobrazno tvrdili da su kvalifikovaniji da procene hitan slučaj od političara!

Ali u kapitalizmu, radnička kontrola ne može otići dalje od te tačke. Socijalizam se ne može uspostaviti u jednoj zemlji, a sigurno ne na jednom radnom mestu. Čak i da radnici i radnice uspeju da preuzmu svoju fabriku, na kraju će da završe takmičeći se na tržištu i stoga organizujući sopstvenu eksploataciju.

Radnička vlast može postojati jedino u okviru demokratski ustanovljenog generalnog plana, koji određuje krajnje ciljeve i prioritete.

Štampari ne mogu sami da odlučuju šta ćemo čitati, kao što ni vozači autobusa ne mogu da sami odrede red vožnje. Zasebni interesi se moraju izbalansirati sa potrebama celog društva.

Međutim, radnička vlast ostaje ključni faktor koji deli ono što je američki socijalista Hal Drejper nazivao „socijalizmom odozdo“ od „socijalizma odozgo“.

U nekim situacijama reformistički orijentisana vlast može da izvede nacionalizaciju, ili da uvede neke druge, stvarne reforme koje će koristiti radničkoj klasi. Ali ono što nikada neće dobrovoljno dati jeste radnička vlast – ona mora biti izborna od strane samih radnika i radnica.

Do tada, svaka mala pobeda na radnom mestu može predstavljati ono što je Toni Klif okarakterisao kao „puzajuću radničku vlast“.

Svaki put kada braneći viktimizovanu kolegicu ili kolegu ustanemo protiv volje uprave da zapošljava i otpušta kako joj se hoće, svaki put kada sprečimo pogoršanje uslova rada u ime „fleksibilnosti radnog mesta“, mi udaramo u bubanj radničke vlasti.

Na taj način povećavamo sopstveno samopouzdanje za borbu protiv vladajuće klase. Dok svet tone u recesiju, rat i epidemiju ekološku katastrofu, ovo im moramo jednom za svagda staviti do znanja – vi ne umete da vodite svet, ali mi umemo!

Partija i klasa

OD SEPTEMBRA 2008. u prodaji je naš prvi pamflet – *Partija i klasa*, autora Krisa Harmana.

Ovaj tekst, inače prvi put štampan u tridesetpetom broju časopisa *International Socialism*, 1968. godine, doprinosi razumevanju odnosa koji bi revolucionari trebalo da imaju prema pitanjima klase i revolucionarnog organizovanja.

Autor se osvrće na nekoliko modela putem kojih (socijalističke) partije deluju prema (radničkoj) klasi i traži autentično marksistički odgovor na jedan od ključnih problema koji se iznova javljaju tokom celog proteklog veka – na koji način izgraditi suštinski demokratsku organizaciju koja je

istovremeno sposobna da reaguje na brze promene u društvu, a koja ne pati od težnje ka birokratizaciji.

Kako je ovaj problem sagledavao Lenin, a kako socijaldemokrate, pa i Roza Luxemburg i mladi Trocki? Zbog čega staljinizam nema dodirnih tačaka sa boljševizmom i idejama Oktobarske revolucije?

Na kojim principima insistirati kako bi se otklonila mogućnost da „partija zameni celu klasu, centralni komitet zameni partiju i na kraju da ‘diktator’ zameni centralni komitet“?

Odgovore na ova i neka druga pitanja nudimo na 29 strana A5 formata, na kojima se nalazi i predgovor koji potpisuje Vladimir Unkovski Korica, član uredništva Solidarnosti.

Cena pamfleta je 70 dinara.

Ekonomska kriza: Da li je najgore prošlo?

piše ANDREJA ŽIVKOVIĆ

„SVAKOG DANA, u svakom pogledu, sve više napredujem.“ Tako glasi mantra vulgarne psihoterapije. Guverner Narodne banke Srbije Radovan Jelašić, kao očigledno još jedna žrtva autosugestije, tako izjavljuje da je „najgore prošlo“, da bi potom priznao da je „upitno u kom vremenskom periodu ćemo se vratiti na ono od pre šest do devet meseci“, i da se boji „da će to potrajati malo duže“. Sa druge strane, poslednji izveštaj MMF-a o Stendbaj aranžmanu (SBA) sa Srbijom brutalno je iskren:

„Od kada je krajem 2008. sačinjena prvobitna verzija SBA, spoljno i finansijsko okruženje Srbije se – kao i u velikom delu Istočne Evrope – pogoršalo naglo i nemilosrdno: tržišni tokovi, autput, domaća potražnja i, iznad svega, fiskalni prihodi sada značajno zaostaju za inicijalnim projekcijama. Štaviše, nagli pad neto priliva kapitala verovatno će otvoriti prilično velike rupe u spoljnom finansiranju u periodu između 2009. i 2011, što će prema projekcijama dostići sumu od oko 3.5 milijardi evra (11.5 odsto BDP), uprkos projektovanom žustrom smanjenju velikog deficita tekućeg računa.“

Sada je panika u redovima srpske Vlade očigledna. Niko ne zna šta će se sledeće dogoditi. Vera u to da će otvaranje slobodnom tržištu i prilivima stranog kapitala dovesti do neometanog rasta sada je u potpunosti diskreditovana. Ipak, oni se još uvek drže ideje da će kontrolisanje ponude novca, rezanje javne potrošnje i otvaranje tržištu vremenom povratiti rast iz prethodne decenije.

U ovom članku pokušaćemo da pokažemo da kriza srpske ekonomije neće biti lako prevaziđena, kao i to da će upravo nivo neophodnog fiskalnog stezanja težiti da isprovocira generalizovani otpor radničke klase.

Oblik krize je direktan izraz oblika kapitalističkog rasta koji joj je prethodio. U prethodnom broju smo napisali da je priliv stranih kredita po modelu stranih direktnih investicija (SDI) doveo „do velikog rasta uvoza jer je ukupna potražnja nadmašila domaće zalihe. Rast uvoza je potom doveo do povećanja trgovinskog i budžetskog deficita, kao i inflacije. Na taj način je „režim SDI“ konstantno proizvodio inflatorne pritiske koji su srozavali vrednost dinara.“

E sada, rastuća inflacija i devalvacija bi, u teoriji, tokom recesije trebalo da dovedu

do pada potražnje, čime bi se olakšala borba protiv inflacije. Do toga ipak i dalje nije došlo, uprkos tome što su se glavne kamatne stope tokom prethodne godine podigle sa 10 na 18 odsto. U ovom trenutku one ostaju visoko na 14 odsto. Ipak, inflacija nastavlja da raste (trenutno je na 10.5%).

Razlog toga je činjenica da je srpska ekonomija u potpunosti zavisna od uvoza pa, i pored pada potražnje za uvoznim artiklima i devalvirane valute, niža ekonomska aktivnost vodi rastućoj inflaciji. To možemo pokazati na slučaju sklapanja „Fijata punto“ u „Zastavi“.

Debata se u Srbiji fokusirala na efikasnost vladinog plana stimulacija koji bi podstakao kupce da stare automobile zamene za novi „punto“. Malo njih je zastalo i razmislilo o ekonomskom udaru koji bi povećana prodaja automobila zadala bilo stopi inflacije, bilo deficitu trgovinskog bilansa.

Prema pisanju *Fajnenšal tajmsa*, dok sklapanje u Kragujevcu dodaje tek oko 700 evra vrednosti po proizvedenom automobilu, uvoz rezervnih delova doprineće deficitu tekućeg računa: „Glavni srpski deo tog automobila je vazduh u gumama!“

Tako neoliberalna politika kontrolisanja ponude novca sputavanjem inflacije, a pritom otvaranjem SDI, ignoriše problem da srpski kapitalizam nije u stanju da apsorbuje čak ni male količine SDI.

Povećanje SDI znači povećanje uvoza, a ne domaće potražnje (izraženo u investicijama). Iz tog razloga ekonomija koja se velikom brzinom usporava izgleda da ima veoma slab olakšavajući efekat na cene.

„Istovremeno, slab izvozni sektor i pad cena osnovnih artikala koje Srbija izvozi (hrana, metali, energija) dovešće do pada vladinih prihoda i deviza (tako povećavajući budžetski deficit).“ („Propast kapitalizma u Srbiji“, *Solidarnost*, april 2009)

Štaviše, kako uvozne komponente čine veliki deo srpskih izvoznih artikala, zaduženost srpskog biznisa nastaviće da raste uprkos smanjenoj potražnji. I zaista, procene MMF-a o privatnim spoljnim dugovima predskazuju porast sa trenutnih 45 na 52.6 odsto BDP u 2010.

Tako će politika suzbijanja inflacije visokim kamatnim stopama samo otežati otplatu dugova, povećavajući broj bankrotiranih preduzeća. Broj blokiranih poslovnih računa u bankama već je porastao

za 10,000 u protekla dva meseca.

Nije teško uvideti da monetarna politika ovog režima nosi u sebi potencijal da ekonomiju gurne iz inflatorne spirale u potpuni kolaps praćen ogromnim padom cena.

U prošlosti je deficit platnog bilansa, prouzrokovan zavisnošću od uvoza, bio pokrivan jeftinim kreditima i prijemom SDI. Ponovo, prema procenama MMF-a, njihov postotak će pasti sa 12.4% BDP u 2008, na tek 2% u 2009. Savet stranih investitora u Srbiji izveštava da je 800 miliona evra investicija planiranih za ovu godinu odloženo do daljnjeg – dodajući tako na sumu od gotovo milijarde evra „Fijatovih“ investicija u „Zastavu“ koje možda nikada neće ugledati svetlost dana.

To nam govori da normalna kontrakcija uvoza u periodu recesije neće suštinski zatvoriti deficit tekućeg računa. Slabost srpskog kapitalizma znači da je stisnut između rastućeg duga i opadajućih prihoda. Nasuprot svim neoliberalnim prividenjima pustinskih oaza, to znači da će ekonomija ostati u bolnim i nestalnim grčevima.

Međutim, i uprkos tome naš neuništivi doktor Panglos, Radovan Jelašić, nasuverava da „nema izliva kapitala iz Srbije“, budući da je većina banaka potpisala sporazum kojim se obavezuju da prošlogodišnje profite iskoriste tako da povećaju sopstvene kapitalne aktive.

Drugim rečima, banke će nastaviti da pozajmljuju preduzećima, a stabilizacija deviznog kursa predupređiće krizu platnog bilansa. Srpska ekonomija će biti u stanju da isplaćuje svoja dugovanja. Ipak, uprkos tvrdnjama da će, u ovom najdivnijem od svih neoliberalnih svetova, sve biti u najboljem redu, jasno je da se Jelašić kocka.

Ostali nisu toliko sigurni. Nedavni izveštaj MMF-a odražava paniku koja je zavladała u međunarodnim finansijskim institucijama. U njemu se kaže:

„Finansijska kriza vrši veliki pritisak na već postojeće slabe tačke evropskih ekonomija u usponu... Kreditni gubici u inostranim podružnicama zapadnoevropskih banaka prete da izazovu silaznu spiralu... Gde će taj teret pasti i kako će ga podeliti napredne privrede i one u usponu otvoreno je pitanje od presudne važnosti.“

Zapadnoevropske banke imaju regionalne obaveze od 1600 milijardi dolara a regionalni dug za 2009. godinu iznosi 413 milijardi dolara. Čak i sa zajmovima

MMF-a i tržišta novca ostaće, prema proceni u izveštaju, finansijski nedostatak od oko 100 milijardi dolara za 2009-2010. To znači da ulazimo u period bega kapitala. Prema MMF-u:

„privatni tokovi u delove Evrope koji su u razvoju, uključujući tu i Rusiju, Ukrajinu i Tursku, mogli bi da potonu sa priliva od 241 milijarde dolara na odlive u iznosu od 26.7 milijardi, sa do sada najvećim skokom privatnog kreditnog zaduživanja (uključujući i bankarstvo). Jaz je ogroman. Do prilagodavanja će morati da se dođe kroz bolnu kontrakciju ekonomskih aktivnosti, uključujući i kredite.“

Jelašićeve računice su zasnovane na pretpostavci o jednakosti uključenih faktora. To je jednako pretpostavci da će gumeni čamac za decu biti u stanju da se održava na vodi usred oluje u Atlantiku.

Dok međunarodne cene akcija nastavljaju sa padom, kapital beži natrag u zemlje iz kojih je i došao, a bankarske „regulacije“ omogućavaju bankama da ponekad i mesecima prikrivaju gubitke – mogli bismo da doživimo i katastrofalnu interakciju između globalne ekonomske recesije i globalne dužničke krize, delimično olakšanom ogromnim stimulacijama i programima likvidnosti u najnaprednijim ekonomijama.

U evropskim zemljama u razvoju, ako dođe do talasa neplaćanja banke bi mogle izgubiti između 160 i 300 milijardi dolara. To bi produbilo kreditnu krizu i izazvalo još bankrotstava i regionalnu depresiju.

Zato bi Jelašićeva uveravanja trebalo odbaciti kao obično pravljenje buke ni oko čega.

Banke su tokom oktobra i novembra izvukle 600 miliona evra iz srpske ekonomije, i to u trenutku kada su ograničenja na depozit kapitala bila uklonjena kako bi se pospešilo pozajmljivanje.

U ovom momentu, one „garantuju“ održanje postojećih i mogućnost izdavanja nekih novih zajmova za period od naredne dve godine. To je, po svemu sudeći, rezultat značajne injekcije koju je NBS upumpala u sistem zarad postizanja likvidnosti, a koja je bankama omogućila izmirivanje obaveza u momentu masovnih pohoda na njihove ekspoziture prošle jeseni (klijenti su tada iz

banaka povukli gotovo milijardu evra).

NBS je takođe osigurala i bankarske depozite do vrednosti od 50,000 evra, a obezbeđuje i ogromnim delom subvencionirane pozajmice za postizanje likvidnosti, ukupnog iznosa od 40 milijardi dinara. Sve ovo znači da je država Srbija ponudila izvestan oblik kratkoročnog osiguranja dugova stranih banaka i da im je, zapravo, subvencionisala njihove postojeće pozajmice i, stoga, profitne marže.

Kreditna kriza se nastavlja, doduše u drugom obliku: banke će nastavljati da pozajmljuju sve dok im država za to obezbeđuje novac.

Uhvaćeni u makazama rastućeg duga i opadajućih prihoda, naši neoliberali dižu kule u podnožju vulkana. Pozajmica MMF-a u iznosu od 3 milijarde evra služi im kao totem, za koji se nadaju da će im omogućiti da isplate dug i tako pokriju budžetski i trgovinski deficit, dok se ekonomija jednom ponovo ne pokrene.

Drugim rečima, MMF osigurava srpsku državu od bankrota, zauzvrat joj omogućavajući da osigurava privatne i vladine dugove, i tako onemogućiti potpuni kolaps.

Međutim, naši neoliberali, u stvari, nemaju predstavu o tome šta će se sledeće dogoditi. Oni nastavljaju da se vode istim onim rastom zasnovanim na dugovanjima koji je i bio neposredan uzrok međunarodne krize i rezultat pada međunarodnih profitnih stopa koji je prožimao sistem. Zbog toga će MMF-ov SBA samo produbiti kobnu zavisnost srpske ekonomije od stranih kredita i uvoza.

Ovde bi, zarad boljeg razumevanja problematike, valjalo ponoviti ono što smo izneli u prethodnom broju:

„Dug predstavlja trojanskog konja za nov talas otvaranja prema međunarodnim finansijama. To je smisao stend-baj aranžmana između Srbije i MMF-a. Stend-baj aranžman traži otvaranje novih izvora profita za domaći i strani kapital, putem privatizacije zdravstvenog sektora, obrazovanja, stvaranja privatnih penzionih fondova i domaće tržišta kapitala, kao i racionalizaciju preduzeća u javnom sektoru kako bi se privukle SDI. Pretpostavka je da će zarade od prelaska javnog ili društvenog kapitala u privatne ruke omogućiti otplatu bankovnih dugova.“

Ali to znači da će vlada, kako bi otplatila dug kao i buduće kredite MMF-a, morati duboko da saseče životni standard radničke klase. Imajući u vidu sve slabosti izvoznog sektora ove ekonomije, smanjenje potražnje može da gurne ekonomiju u sve dublju recesiju. Dakle, liberalizacija neće rešiti problem rasta u Srbiji nego će samo obezbediti profit privatnom kapitalu. Ona će samo povećati zavisnost od međunarodnih finansija i na anarhiju kapitalističkog sistema.“

Tako se naša vladajuća klasa suočava sa dvostrukom krizom. Sa jedne strane, ekonomska kriza je u ogromnoj meri diskreditovala ideologiju slobodnog tržišta,

dok neoliberali nemaju drugog izbora nego da dodatno prodube zavisnost ekonomije od međunarodnih finansija.

To znači da će ekonomija biti uhvaćena između stagnacije (kreditna linija života sprečava kolaps, ali ne i inflaciju i slabu potražnju), depresije (rezanje potrošnje i plata vodi opadajućem prihodu i rastućem dugu) i kolapsa (odliv kapitala i kreditna kriza vode devalvaciji i srećaju).

Sa druge strane, potpuna propast tržišne ideologije znači da će bilo koji generalizovani napad otvoriti vrata generalizovanom otporu radnika, studenata i penzionera.

I kako neoliberalna medicina neće tako lako razrešiti ekonomsku krizu, već je može čak i produžiti i produbiti, po prvi put u Srbiji imamo mogućnost za rast političkih alternativa tržištu.

Ove perspektive smo po prvi put skicirali u martu, u već citiranom članku objavljenom u aprilskom izdanju *Solidarnosti*. Sada nam se priključuju i međunarodne finansijske institucije.

Robert Zelik, predsednik Svetske banke, upozorava na mogućnost ozbiljnih socijalnih nereda širom sveta, posebno u Istočnoj Evropi.

Analitičari iz „Biznis monitor internešnal“ su „posebno zabrinuti zahtevom MMF-a da Srbija načini značajne rezove u fiskalnoj potrošnji, kada su poručili da je 3% BDP-a budžetskog deficita najviše što Srbija treba da dobije.“ U nastavku upozoravaju na mogućnost da vladin plan štednje bude ometen štrajkovima, demonstracijama i protestima.

I zaista, zar ne primećujemo da se vlast trese od straha od pretnje koja dolazi odozdo? Vlada svaki dan objavljuje nove mere, poput povećanja PDV-a i poreza na dobit, da bi ih već sutradan povukla ispred lavine protesta. Na taj način pokušavaju da nas sprema na dolazeću klanicu, ali i pokazuju da nemaju dovoljno samopouzdanja da se suoče sa organizovanom radničkom klasom. Uistinu, budući da štednja pogada i mreže štitenika vladajućih partija, kriza će dodatno zaoštriti podele i odozgo.

Među radništvom možemo videti novo raspoloženje besa, ogorčenosti i otpora. Štrajkovi gladu su bili prvi znak. Potom su usledili protesti protiv korišćenja turbo-folka u svrhu skretanja narodnog besa. Radnici su potom izlazili na ulice u odbranu javne potrošnje i socijalne države. Radnici koji na proteste dolaze u Beograd često pričaju o potrebi za novim Petim oktobrom.

Istovremeno, glavna brana političkoj generalizaciji su nesumnjivo sindikalna vođstva. Oni su se tokom protekle decenije prilagodili neoliberalnoj ortodoksiji, tvrdeći da će privatizacija dovesti do rasta i da je socijalni pakt sa državom i kapitalom pravi način za postizanje boljih uslova rada.

Ova strategija se pokazala kao potpuna katastrofa. Zasebne grupe radnica i radnika bile su ostavljene da se same bore protiv korumpirane privatizacije kako bi dobili svoje plate.

Upravo taj pokret koji dolazi odozdo čini osnovu nadolazećeg otpora kapitalizmu. Budući da nemaju nikakvu konkretnu alternativu neoliberalizmu, sindikalna vodstva još uvek nisu spremna da ovaj otpor povedu.

Vlada visi o koncu. Ona dobro zna da u dogledno vreme neće rešiti krizu i da će možda čak morati da počne sa smanjivanjem realnih plata, ukoliko ne bude u stanju da zatvori jaz stvoren dugovima. Moramo zato da shvatimo da se nalazimo na početku dugotrajne krize ekonomskog i političkog sistema u Srbiji.

Moramo biti spremni na period u kom će kriza srpskog kapitalizma dovesti do iznenadnih i eksplozivnih revolta odozdo, kao i do dubokih razdora unutar vladajuće klase oko toga kako odgovoriti na neukrotivu krizu. U takvoj situaciji, kakav god bio ishod borbi koje nam predstoje, rastuća manjina će postati otvorena za ideje revolucionarnog socijalizma.

Zato revolucionarni socijalisti pod hitno moraju da se povezuju sa svim pojedincima i grupama koje izražavaju spremnost da se bore i da izgrade pokret otpora odozdo koji bi mogao da preuzme inicijativu i stane na put logici tržišta.

Ako želimo da utičemo na to da pokret,

Protest radnika „Partizana“

kako vreme bude prolazilo, pravi sve jasnije korake unapred, mi sami ćemo unutar njega morati da delujemo kao organizovana celina kako bismo mogli da učimo na najboljim primerima borbe i kako bismo mogli da ih

generalizujemo.

U tom smislu, uspeh naše intervencije zavisiće i od naše brojnosti. To znači da već danas svi oni koji su saglasni sa našim idejama treba da se aktivno uključe u rad Marks21.

Socijalizam ili državni kapitalizam?

piše DRAGAN PLAVŠIĆ

UKOLIKO ZAISTA nameravamo da se borimo za socijalizam u 21. veku, neophodno je i odrediti se prema režimima koji su sebe nazivali socijalističkim tokom dvadesetog veka. Ako, kao što mi tvrdimo, ti režimi nisu bili socijalistički, kakvi su onda bili?

1948. godine, Toni Klif (1917.-2000.) je napisao svoju klasičnu studiju Rusije, Karakter staljinističke Rusije. Doslednom, ali nedogmatskom primenom principa klasičnog marksizma, Klif je zaključio da je Rusija, pod Staljinom, postala oblik državnog kapitalizma.

Klif je dokazao da je državna birokratsko-kolektivistička klasa koja je podredila radničke potrebe akumulaciji kapitala i vojnom takmičenju sa Zapadom, brutalno eksploatisala rusku radničku klasu.

Titova Jugoslavija bila je takođe oblik državnog kapitalizma, u kom je država funkcionisala kao kolektivni kapitalista, eksploatišući radničku klasu kakobi akumulirala kapital i bolje se takmičila na svetskom tržištu. No, to je samo bio specifična primena ruskog modela u posebnim okolnostima.

Uvođenjem sve više tržišnih mehanizama u ekonomiju 1950-tih i 1960-tih, jugoslovenski državni kapitalizam predstavljao je pragmatičan oblik državnog kapitalizma specijalno prilagođen da odgovara nesvrstanoj politici Jugoslavije u činu njenog balansiranja između zapadnog tržišta i istočnog etatizma, nakon raskida sa Staljinom 1948.

Zaista je ironično da su zakoni tržišta

postepeno ugrađeni u jugoslovensku ekonomiju putem takozvanih samoupravnih radničkih saveta. Nije li to kontradikcija, jer, da je zaista trebalo da radnice i radnici odlučuju o ekonomskim prioritetima u skladu sa svojim potrebama, da li bi tu bilo mesta za tržište i njemu urođenu težnju za profitom?

U praksi kontradikcije nije bilo zbog toga što je pravi cilj bio da se upravi, a ne radnicima, daje sve veća kontrola nad radom preduzeća, pod uverenjem da će se tako efikasnije povećavati konkurentnost preduzeća nego pod rukovodstvom centralnih planera.

To je, ukratko, bilo samoupravljanje za direktore, a ne za radnike. Tako su direktori odlučivali po svim najbitnijim pitanjima, dok se od radnika očekivalo da kroz organe samoupravljanja te odluke usvajaju.

Podsticaj radnicima da se integrišu u sistem bila je ponuda viših nadnica za porast u samoj produktivnosti rada. Na taj način, radnici su podsticani da svoje interese identifikuju sa konkurentošću svog preduzeća u takmičenju sa drugim preduzećima, umesto sa širim interesima radničke klase.

Tako da nikada nije bilo zamišljeno da radnički saveti uspostave radničku kontrolu, već naprotiv, da uspostave kontrolu nad radnicima. Bili su uspostavljeni dekretom vladajuće klase odozgo, a ne kroz radničku borbu odozdo, u društvu koje je radnicima poricalo neke od najbazičnijih alatki klasne borbe, kao što je pravo na organizovanje nezavisnih radničkih partija i slobodnih sindikata.

Sušinski je bitno da napravimo jasnu

razliku između ovih veštačkih radničkih saveta kojima vladajuća kontroliše radničku klasu, i istinskih radničkih saveta koje radnici stvaraju kako bi preuzeli vlast od vladajuće klase.

Postoji, dakle, jaz između „samoupravnih saveta“ u Jugoslaviji i saveta koji su nikli tokom ruskih revolucija 1905. i 1917, u Španiji 1936. i Mađarskoj 1956.

Ovi drugi bili su direktan izraz radničke vlasti. Njih su radnici sami uspostavljali da bi preuzeli radna mesta od uprave i da upravu stave pod svoju kontrolu.

Ta tela bila su duboko demokratska, jer su radnice i radnici u njima slobodno debatovali, diskutovali i odlučivali, i to ne samo o ekonomskim, već i o širim pitanjima kao što je kako se preuzima i nakon toga koristi vlast – a sve to bez nekoga iz uprave ko ih nadgleda iza leđa.

Izned svega, to su bile institucije radnika kao klase, koje su težile stvaranju nacionalnih mreža saveta uz saradnju sa drugim radnicima, umesto da druge radnike shvataju kao svoje konkurente.

U tome mi vidimo nastanak istinske radničke demokratije – ukratko, socijalizma. To je jedina prava alternativa državnom kapitalizmu Titove Jugoslavije, Miloševićeve Srbije – i ludilu slobodnog tržišta današnje Srbije.

Kao što je slavna nemačka marksistkinja poljskog porekla, Roza Luksemburg, davno rekla: pravi socijalizam ne može postojati bez demokratije, niti prava demokratija bez socijalizma.

Peti oktobar: izdana revolucija

PIŠE MATIJA MEDENICA

ZAMORNO JE i u velikoj meri mučno iz teksta u tekst, iz broja u broj navoditi sve novije slučajeve kršenja osnovnih, pa i onih drugih, ljudskih prava. Pravo na zdravstvenu zaštitu trebalo bi, nesumnjivo, da spada u onu prvu grupu. To u prevodu znači da jun mesec postavlja početak trke za postizanje novog rekorda u kršenju još jednog osnovnog ljudskog prava. Dnevna štampa izveštava da je prvog juna više od 200,000 ljudi u Srbiji ostalo bez zdravstvene zaštite usled toga što firme nisu uplaćivale potrebne doprinose.

Za ovaj članak cifra od preko 200,000 obespravljenih ljudi sasvim je dovoljna ilustracija stanja u kom smo se zadesili. Možda bi bilo zgodno pridodati i onih (prema nekim proračunima i više od) milion nezaposlenih. Neobavešteni posmatrač bi se pitao otkud to da ljudi i dalje trpe da dišu isti vazduh koji su već kroz svoj organizam propustili „njihovi“ političari i vlasnici njihovog prava na rad. Ipak, preživljava se, doduše – ne u potpunoj tišini.

U proteklih godinu dana teško bi bilo nepremisliti porast broja štrajkova i protesta zaposlenih i onih koji tu, odavno mučnu, privilegiju više nemaju. Štaviše, bilo ko ko se osmelio da stane među gomilu besnih i ojađenih ljudi koji su se u proteklih par meseci okupljali ispred zgrade Vlade Srbije i Agencije za privatizaciju mogao je čuti samo jedno: „Rušili smo ih petog oktobra, rušićemo opet!“

Peti oktobar 2000. godine danas se sve jasnije određuje kao presudan momenat u istoriji radničkog pokreta na ovim prostorima. Doduše, što to određenje postaje jasnije, to je u većoj meri neprijateljski nastrojeno prema zvaničnoj interpretaciji događaja koji su mu prethodili i posebno onih koji su usledili.

Izmučena ratovima i sankcijama, batrgajući se u izolovanoj nacionalnoj ekonomiji opterećenoj partijskim vrhuškama i njihovim poltronima na visokim funkcijama, bez redovnih plata i penzija, ali zato sa predvidivim restrikcijama struje, pred-petooktobarska Srbija žudela je za promenama. Permanentna kriza u kojoj se zemlja nalazila bila je očigledna na svakom koraku, sa proređenim oazama ogradenim zidinama koje su mali sloj bogatih političara, „biznismena“ i ratnih profitera odvajale od gladnog radništva i sve besnijih studenata.

Nakon uvođenja izrazito represivnog „Šešeljevog“ zakona o Univerzitetu 1998. godine i kontinuiranih pritiska, pa i gašenja opoziciono orijentisanih medija, na Beogradskom Univerzitetu se rodio studentski pokret Otpor! koji će godinu dana kasnije, nakon završetka NATO bombardovanja, odigrati ključnu mobilizacionu ulogu u protestima protiv režima Slobodana Miloševića koji će kulminirati njegovim svrgavanjem s vlasti.

Ipak, uloga koju je Otpor! odigrao bila je u velikoj meri ambivalentna. Sa jedne strane, Otpor! se borio za osnovna prava građanskog društva, poput slobode štampe, javnog okupljanja i političkog izražavanja, u zemlji u kojoj

je državna služba bezbednosti neretko hladnokrvno ubijala i stavljala pod kreč kritički nastrojene novinare i političke neistomišljenike.

Sa druge strane, kada je Kongres SAD-a 1999. i 2000. godine odobrio 10, odnosno 31 milion dolara za podršku političkoj opoziciji Miloševiću, značajan deo tog novca otišao je u finansiranje Otporovog propagandnog materijala. Interesi Zapada za svrgavanje Miloševića svakako su igrali značajnu ulogu u tom procesu, međutim postavlja se pitanje zbog čega taj proces nije okončan ranije, recimo 1991. ili 1996. godine.

Deo odgovora svakako leži u činjenici da je, ionako nesložna opozicija, u dovoljno velikom delu naroda bila prepoznata kao ispostava SAD i moćnih država Evrope koje su odigrale značajnu ulogu u rušenju Jugoslavije i koje su već jedamput vojno intervenisale protiv srpskog stanovništva tokom rata u Bosni i Hrvatskoj. Drugi deo priče sadrži kombinaciju nacionalističke i nominalno socijalističke retorike kojom su se Milošević i njegova Socijalistička partija Srbije koristili.

Tokom cele jedne decenije, Milošević je uspevao da igra na kartu srpskog nacionalizma i nominalne borbe za nastavak tradicije nekadašnje Jugoslavije koja je u tim trenucima delovala kao divan san iz kog smo se tek probudili i koji bi mogao biti nastavljen samo ako bismo se dovoljno potrudili da ponovo zaspimo. Zanimljiva paralela se može danas povući između aktuelnih vlasti i Petooktobarske revolucije. No, do toga ćemo tek doći.

Ideološki rat koji je režim u početku bez većih napora dobijao menjao je tok kako se socijalno stanje u zemlji vremenom sve dublje survavalo. Ipak, tamo gde je proizvodnje bilo, radnici je nisu obustavljali; studentski i građanski protesti su zato bili mnogo manja pretnja, pa je Milošević mogao da se koristi policijom, pa čak i vojskom, bez većeg straha od generalizacije borbe i ekonomskog kolapsa u slučaju generalnog štrajka.

Ipak, ovaj rat se privodio kraju. Prelomni momenat došao je sa krađom predsedničkih izbora, održanih na jesen 2000. Opozicija, predvođena Vojislavom Koštunicom koji je na račun svog protivljenja SAD uspeo da premaši cifru od 50 odsto glasova, shvatila je da će izbornu pobjedu morati da osigura na ulici. Gotovo momentalno protesti su otpočeli u svim većim gradovima.

Zoran Đinđić, inače stvarni vođa opozicije koji je mesto ustupio Koštunici iz čisto taktičkih razloga budući da je u velikoj meri bio povezan sa interesima SAD, poziva na generalni štrajk i to mu uspeva. Aktivisti Otpora su po celoj Srbiji lepili velike nalepnice „Zatvoreno zbog krađe“ i „Gotov je“. Međutim, presudan momenat dolazi sa rudarima „Kolubare“ koji su odlučili da dignu glas protiv svoje režimske uprave i konačno se izbore za bolje uslove rada i bolje plate. Njihova uloga upisana je u samu srž Petog oktobra, budući da bi bez njih na radnim mestima zemlja ostala bez grejanja tokom najavljene hladne zime, što

bi Miloševića definitivno nateralo na predaju trona. Kao ilustracija toga dovoljno je reći da je Milošević poslao predsednika generalštaba da lično pregovara sa radnicima – kako će se ispostaviti, bezuspešno.

Nakon što ni policijska intervencija ne uspeva da ih zadrži u rudnicima, „Kolubara“ uz oko 50,000 ljudi, koji su se kod njih pojavili iz solidarnosti, kreće put Beograda. Procenjuje se da su tog petog oktobra beogradske ulice ugostile oko milion ljudi.

Masovna mobilizacija koju je Otpor! sproveo među studentima i građanima, stupanje u generalni štrajk i po prvi put aktivno učestvovanje organizovanog radništva u ovim protestima materijalizovali su svu bedu i svo nezadovoljstvo koje se decenijama taložilo u društvu. Milošević je bio prinuđen da prizna poraz.

Nakon smene političke vlasti, nastupio je kraći period *dvoyne vlasti* – radnici koji su tokom revolucije preuzeli kontrolu nad svojim fabrikama zadržali su je i nakon 5. oktobra, dok je Demokratska opozicija Srbije ušla u formiranje sopstvene vlade. Jednom kada je taj proces stao na noge, bilo je potrebno ukloniti smetnju koju su praktično samoupravne fabrike predstavljale na putu planirane privatizacije i prelaska na neoliberalni model vođenja ekonomije.

Radnička klasa bez koje bi peti oktobar bio samo još jedan datum u jalovoj borbi za osvajanje vlasti, bila je brutalno izdana od strane onih koje je svojom akcijom i dovela na vlast.

Problem se javio u činjenici da radništvo nije imalo sopstvenu političku opciju koja bi zastupala njene klasne interese. Ovde se jasno pokazuje da sam socijalni protest neće nužno dovesti do željenih političkih promena. Niko 5. oktobra nije izašao na ulice širom Srbije da bi izgubio posao, zaštitu na radu, zdravstveno osiguranje, ili da bi se studentima uvele visoke školarine. Ipak, to je ono što je usledilo.

Iako nivo društvenog nezadovoljstva danas nije na nivou na kom je bio tada, postaje sve jasnije da nam predstoji kraj godine koji preti ozbiljnim potresima, ovog puta predvođenih upravo radničkom klasom. Ipak, autentična radnička politička opcija još uvek ne postoji.

Poslednji izbori na beogradskoj opštini Voždovac, kao i skora istraživanja javnog mnjenja pokazuju nagli porast podrške Tomislavu Nikoliću. Njegova Srpska napredna stranka je svakako daleko od toga da predstavlja interese radništva, niti njen program nudi rešenje za izlazak iz krize.

Ako ne želimo da dopustimo ponovnu manipulaciju pokretom i novo traćenje borbene energije na propale političke projekte dokazanih neprijatelja radništva, poput spomenutog Miloševićevog vice-premijera iz devedesetih, moramo se baciti u izgradnju nezavisne političke alternative koja će biti zasnovana na blokadama, štrajkovima i protestima i koja će biti direktno odgovorna jedino radničkoj klasi.

Borba za „Ikarbus“: Ne damo fabriku!

piše REDAKCIJA

POČEVŠI OD prvog jula, zaposleni u preduzeću „Ikarbus“ stupili su u generalni štrajk zbog toga što nisu primili platu od februara! U petak, 24. jula, okupili su se ispred Vlade Srbije, kako bi izvršili pritisak na vlasti i vlasnika ovog privatizovanog preduzeća koji su u tom trenutku bili na pregovorima sa predstavnicima štrajkačkog odbora.

Ruskakompanija „Avto detal-servis“ kupila je 30. oktobra 2008. državni paket akcija „Ikarbusa“, koji iznosi 39,22% od ukupnog kapitala ovog preduzeća. Preostali deo je u posedu „Delte đenerali“ Miroslava Miškovića, biznismena Aleksandra Kostića, i sitnih akcionara. Fabrika je pre ulaska u proces privatizacije bila u velikim dugovima prema bankama i dobavljačima, za šta je, kako se među štrajkačima moglo čuti, najzaslužniji doskorašnji generalni direktor Srećko Nijemčević.

Nijemčević je nedavno za list *Politika* (18.7.2009) izjavio da ne razume „zašto [radnici] neće da prihvate našu ponudu da im do kraja jula isplatimo junsku, a da neisplaćene zarade za mart, april i maj zamrzemo do oktobra“, i dodao, „zaista ne shvatam ovakvo ponašanje.“

Pet dana kasnije podneo je ostavku.

Prema ugovoru o privatizaciji, novi vlasnik se obavezao da u fabriku investira oko 1.4 miliona evra, do čega nije došlo. Plate koje su pre privatizacije bile redovno isplaćivane, smanjene su za 30%, da bi radnicima od nove godine bila isplaćena samo dva minimalca. Februarsku platu primili su 25. maja. Od 16. jula blokirani su i bankovni računi „Ikarbusa“, zbog potraživanja koja premašuju 7 miliona evra.

Predstavnici štrajkačkog odbora bili su zadovoljni ishodom pregovora s vladom i vlasnikom koji je doputovao iz Rusije. Državni sekretar Nebojša Čirić obećao je da će država učiniti sve kako bi se odblokirali bankovni računi, te kako bi se pomoglo ponovno pokretanje proizvodnje, ali pod uslovom da se radnicima isplate zaostale plate. Vlasnik, Sergej Poldin, sa svoje strane se obavezao da će svih 720 zaposlenih primiti zarade, kao i da će se obezbediti povoljan socijalni program za one koji budu proglašeni tehnološkim viškom.

„Ovo sada je naš interni dogovor“, reči su kojima se Poldin obratio radnicima po povratku u fabrički krug.

„Priču je promenio ne za sto, nego za dvesta posto! Ono na sastanku je bio blef, on hoće da od nas 720 ostane samo 230 koji će moći i da nastave da rade i da prime zaostale zarade“, rekla nam je jedna radnica. „Ostali će završiti na ulici! Neće moći tako, ovde smo svi zajedno i nećemo to dozvoliti!“

Radnici su još u aprilu najavljivali štrajk, ali niko nije reagovao. „Ikarbus“ je jedna od vodećih fabrika za proizvodnju autobusa na jugoistoku Evrope. Ipak, narudžbina na nivou Srbije za tekuću godinu svela se na 20 vozila. Proizvodnja je praktično stajala i pre formalne

Radnica se obraća radničkom zboru na kom je izglasano izbacivanje uprave iz fabrike i usvojen zahtev za raskidom privatizacionog ugovora 7.8.2009.

obustave rada ulaskom radnika u generalni štrajk.

„Ovo je zaista nepodnošljivo, doveli su nas na sam rub egzistencije“, rekla nam je jedna radnica. Ona i muž zajedno rade u „Ikarbusu“ i od toga izdržavaju sebe i troje dece.

I pored užasno teške situacije u kojoj su se našli, radnici su uspeali da se organizuju u odbranu svojih prava. Donošenje odluka nije ostavljeno pregovaračima, već se svi o svemu dogovaraju na radničkim zborovima. Ulaz u fabriku, koja je od početka štrajka opasana pripadnicima interventne policijske brigade, blokirani je transportnim vozilima kako bi se sprečilo nekontrolisano ulaženje i izlaženje.

Radnici su u petak odbili da najvišem predstavniku „Avto detal-a“ za „Ikarbus“ predaju ključeve službenog automobila kojim je hteo da ode kući! Ni više od pola sata prepirke nije urodilo plodom.

„Ove automobile su kupili da mogu da se vozikaju i privatno i službeno, a toče se naše pare. E, sad više ne može! Više ni gram gvožđa neće da izađe napolje dok ne vidimo naše pare. Ne damo im fabriku!“, rekao je jedan od radnika.

Dve nedelje kasnije na radničkom zboru je izglasano da se iz kruga fabrike izbace ruski predstavnici uprave i da im se ubuduće ne dozvoljava pristup fabriki.

Kuda dalje?

Sa jedne strane, proizvodni kapaciteti „Ikarbusa“ daleko nadmašuju 20 autobusa koji su za ovu godinu predviđeni za Srbiju. Sa druge strane, investiranje u proizvodnju imalo bi višestruke pozitivne efekte: radnici i radnici bi zadržali svoja radna mesta, proizvodnja bi imala pozitivne ekonomske efekte i na šire društvo, a značajno poboljšanje javnog prevoza u gradovima, kao i u međugradskom

saobraćaju, smanjilo bi nivo zagađenja koje nastaje zbog prevelike upotrebe automobila (često starih, koji više zagađuju), kao i starih javnih autobusa. Transport bi tako svima bio mnogo pristupačniji i jeftiniji.

Međutim, proizvodnja stoji, radnici ne primaju plate, računi su blokirani, potražnja je na nezavidno niskom nivou, a vlasnike to kao da ne zanima. Ukoliko država zaista želi da spreči potpuni kolaps „Ikarbusa“ ugovor sa „Avto detalom“ mora biti raskinut pod hitno, a fabrika nacionalizovana i stavljena pod radničku upravu. Jedino na taj način mogu se stvoriti nužni preduslovi za ponovno pokretanje proizvodnje i očuvanje radnih mesta.

Agencija za privatizaciju tvrdi da neisplaćivanje zarada nije pravni uslov za raskid ugovora o privatizaciji. Nas, kao ni radnice i radnike „Ikarbusa“, to ne treba ni najmanje da zanima.

Ni raskid ugovora o privatizaciji „Šinvoza“ nije bio u skladu sa pravilima same Agencije, ipak do njega je došlo pod velikim pritiskom radnika, ali i usled zapaljive situacije koju su stvorile prethodne radničke borbe vođene u Zrenjaninu, posebno oko „Jugoremedije“.

U trenutku zaključivanja broja traje nova runda pregovora na koju je pozvao ministar rada Ljajić. Postoje izgledi da će ministarstvo pristati na raskid ugovora, što bi moglo da motiviše i radnike u ostalim preduzećima koja su u sličnoj situaciji da zahtevaju isto to.

Danas radnice i radnici širom zemlje vode borbe za isplatu zarada, uplaćivanje doprinosa i povezivanje staža. Ipak, glasovi protiv propadanja samih fabrika i radnih mesta i dalje ostaju usamljeni.

Ovo je samo razlog više zbog kog moramo podržati borbu radnica i radnika „Ikarbusa“ i pokušati da je na svaki način povežemo sa ostalim borbama koje se vode.